

Piotr Franaszek

ORCID: 0000-0001-8572-7038

(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

Środowisko inteligencji technicznej we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej. Szkoła Politechniczna i Towarzystwo Politechniczne

Istotną część galicyjskiej inteligencji stanowiła inteligencja techniczna. Wielu jej przedstawicieli związanych było ze Lwowem, a szczególnie z lwowską Szkołą Politechniczną, jedną z najstarszych szkół akademickich o profilu technicznym w Europie. Niezwykle ważnymi ośrodkami integrującymi lwowską inteligencję techniczną stały się organizacje branżowe, spośród których najważniejsze było Towarzystwo Politechniczne we Lwowie. Działacze Towarzystwa włączali się w życie naukowe, ekonomiczne, społeczne, a nawet polityczne Galicji. Tworzyli swego rodzaju grupę nacisku na władze autonomiczne różnego szczebla i władze centralne w Wiedniu. Praktyczna działalność przejawiała się w publikacjach zamieszczanych w prasie fachowej, cyklicznych odczytach naukowych, organizacji konkursów na plany i projekty techniczne, a także w organizowaniu zjazdów skupiających inteligencję techniczną ze wszystkich zaborów.

Słowa kluczowe: Lwów, inteligencja techniczna, Szkoła Politechniczna, Towarzystwo Politechniczne, „Czasopismo Techniczne”

Wstęp

W 1880 r. Lwów liczył ponad 103 tys. mieszkańców i zajmował ok. 34 km². Trzydzieści lat później liczba mieszkańców uległa podwojeniu. Jako stolica Galicji i siedziba władz administracyjnych Lwów miał ponad trzykrotnie więcej urzędników państwowych i samorządowych niż Kraków. We Lwowie była również wyższa liczba nauczycieli, lekarzy i przedstawicieli zwodów technicznych. Na początku lat 80. XIX w., w stosunku do wszystkich zatrudnionych, odsetek osób należących do inteligencji wynosił we Lwowie 13%, a trzydzieści lat później już 17%¹.

¹ I. Homola, „Kwiat społeczeństwa...” (Struktura społeczna i zarys położenia inteligencji krakowskiej w latach 1860–1914), Kraków–Wrocław 1984, s. 11–12.

Inteligencja odgrywała wyjątkową rolę w dziejach politycznych Galicji w okresie autonomii. Jej przedstawiciele uczestniczyli w pracach Sejmu Krajowego oraz wiedeńskiej Rady Państwa, a także angażowali się w życie społeczne, gospodarcze i kulturalne. Podejmowali nowe wyzwania służące modernizacji tej zacofanej prowincji monarchii austro-węgierskiej². Istotną część tej grupy stanowili przedstawiciele inteligencji technicznej, a wielu z nich związanych było ze Lwowem. Wielu absolwentów wyższych szkół technicznych zasiadało we władzach firm przemysłowych, których siedziby znajdowały się w stolicy Galicji. Naturalnym środowiskiem skupiającym lwowską inteligencję techniczną była Akademia Techniczna, która od 1877 r. nosiła nazwę Szkoły Politechnicznej. Ważnymi ośrodkami integrującymi lwowską inteligencję stały się organizacje branżowe, spośród których najważniejsze było Towarzystwo Politechniczne we Lwowie. To właśnie profesorowie i absolwenci Szkoły Politechnicznej odgrywali pierwszoplanową rolę w działaniach podejmowanych przez Towarzystwo Politechniczne. Tym samym obie instytucje były mocno ze sobą powiązane zarówno personalnie, jak i organizacyjnie.

Szkoła Politechniczna we Lwowie

Na mocy dekretu cesarskiego z 24 stycznia 1843 r. do lwowskiej Akademii Realno-Handlowej przyłączono z Uniwersytetu Lwowskiego Katedrę Budownictwa, na której wykładano architekturę i inżynierię. W efekcie 4 listopada 1844 r. powołano lwowską Akademię Techniczną, która 8 października 1877 r. została przekształcona w Szkołę Politechniczną. W końcu 1921 r. Szkoła Politechniczna stała się Politechniką Lwowską. Tym samym Politechnika Lwowska należy do grona najstarszych szkół akademickich o profilu technicznym w Europie³.

Aż do początku lat 70. XIX w. w Akademii funkcjonował tylko jednolity kurs inżynierski obowiązujący wszystkich słuchaczy. Absolwenci otrzymywali uprawnienia do wykonywania zawodu „inżyniera wszystkich specjalności”,

² Por. np. M. Janowski, *Inteligencja wobec wyzwań nowoczesności, dylematy ideowe polskiej demokracji liberalnej w Galicji w latach 1889–1914*, Warszawa 1996; J. Wnęk, *Rozwój ideologii przemysłowej w Galicji 1866–1918*, Warszawa 2015; P. Franaszek, *Gospodarcza działalność rodziny Goetzów w Małopolsce [w:] Rola rodziny Goetzów-Okocimskich w budowie gospodarki, kultury i rozwoju cywilizacyjnego regionu Polski południowej w XIX i XX wieku. Zarys monograficzny*, Brzesko 2016, s. 43–57; A. Chwalba, *Czy Galicji sukces był pisany? Cywilizacja przemysłowa 1880–1914 [w:] Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych (1866–1914). Studia i szkice*, red. K. Fiołek, M. Stala, Kraków 2011, s. 25–29; J. Dybiec, *Galicja na drodze do wielkiej przemiany [w:] Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych....*, s. 31–42; J. Purchla, *Kraków i Lwów wobec nowoczesności [w:] Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych....*, s. 223–238.

³ *Politechnika Lwowska, jej stan obecny i potrzeby*, Lwów 1932, s. 1.

w tym budownictwa i architektury. W roku akademickim 1872/73 z jednolitych studiów technicznych zaczęto wyodrębniać poszczególne kierunki. Tak więc stworzono Wydział Inżynierii i Architektury, a następnie Wydział Chemii Technicznej. Z kolei w 1875 r. uruchomiono Wydział Budowy Maszyn, który dziesięć lat później uzupełniono o kurs górniczy i hutniczy, a następnie, w 1911 r., o Oddział Elektrotechniczny. W 1907 r. z Wydziału Inżynierii wyodrębniono Wydział Inżynierii Lądowej i Wydział Inżynierii Wodnej. Oprócz wielu zakładów naukowych i laboratoriów przy Szkole Politechnicznej powstały trzy stacje doświadczalne. W 1896 r. uruchomiono „Stację dla przemysłu naftowego” oraz „Stację ceramiczną”. W 1901 r. powstała „Mechaniczna stacja badań materiałów budowlanych i inżynierskich”. Ośrodki te miały ogromne znaczenie dla rozwoju różnych gałęzi przemysłu galicyjskiego.

Bezpośrednio przed wybuchem I wojny światowej na uczelni funkcjonowało pięć wydziałów (Wydział Inżynierii Lądowej, Wydział Inżynierii Wodnej, Wydział Budownictwa Lądowego – od 1894 r. jako Wydział Architektury, Wydział Budowy Maszyn i Wydział Chemii Technicznej). Oprócz wyżej wspomnianych kursów i stacji doświadczalnych w Szkole Politechnicznej działało 30 muzeów, 11 laboratoriów, jedyne we Lwowie obserwatorium astronomiczne oraz biblioteka, której zbiór przekraczał 17 tys. woluminów.

Od 1901 r. Szkoła Politechniczna uzyskała prawo nadawania stopnia doktora nauk technicznych na podstawie przedłożonej pracy naukowej i po złożeniu stosownego egzaminu. W lipcu 1902 r. miały miejsce pierwsze promocje doktorskie, a jako pierwsi stopień doktora uzyskali Jan Blauth i Michał Kornella. Do 1918 r. stopnie doktorskie otrzymało 64 inżynierów. Ponadto tytuł doktora *honoris causa* uczelni uzyskali Maria Curie-Skłodowska, Jan Nepomucen Franke, Julian Niedźwiedzki, August Witkowski oraz Kazimierz Obrębowicz⁴.

W 1877 r. otwarto nowy gmach uczelni. Systematycznie rosła liczba studentów oraz zwiększały się zasoby kadry nauczającej. W połowie lat 60. XIX w. naukę podjęło zaledwie 180 słuchaczy. W roku akademickim 1871/72 w Akademii zarejestrowano 260 studentów. Najwięcej słuchaczy zapisywało się na Wydział Inżynierii. Dosyć szybko rosła także liczba studentów nowo uruchomionego Wydziału Budowy Maszyn. Liczba studentów znacząco się powiększyła w drugiej połowie lat 90. i na początku XX w. Na początku drugiej dekady XX w. liczba słuchaczy przekroczyła 1,5 tys., a tuż przed wybuchem I wojny światowej 1,8 tys.⁵

Wraz z rosnącą liczbą studentów powiększał się skład kadry naukowej. Na początku działalności Akademii Technicznej pracowało w niej tylko 21 osób,

⁴ *Album inżynierów i techników w Polsce*, Lwów 1932, s. 4–7; Z. Popławski, *Zarys dziejów uczelni [w:] Politechnika Lwowska 1844–1945*, Wrocław 1993, s. 29.

⁵ *Politechnika Lwowska, jej stan obecny...*, s. 5–6.

w tym 7 profesorów i 6 docentów. W momencie powołania Szkoły Politechnicznej grono wykładowców składało się z 17 profesorów, 9 docentów i nauczycieli oraz 11 asystentów i adiunktów. Istotny wzrost grona wykładowców nastąpił w ciągu pierwszej dekady XX w. O ile w 1900 r. liczba profesorów wynosiła 21, docentów i nauczycieli było 17, a asystentów i adiunktów 19, o tyle 10 lat później grono profesorów zwiększyło się do 40, docentów i nauczycieli do 30, zaś asystentów i adiunktów do 43. Tuż przed wybuchem I wojny światowej liczba profesorów pozostała praktycznie niezmienna, natomiast liczba docentów i nauczycieli wzrosła do 47, zaś liczba asystentów i adiunktów powiększyła się aż do 70⁶.

W 1876 r. we Lwowie zostało założone czasopismo „Kosmos”, organ Polskiego Towarzystwa Naukowego Przyrodników im. M. Kopernika. Jego redaktorem naczelnym był Bronisław Radziszewski, wybitny chemik, profesor Uniwersytetu Lwowskiego, na którym założył nowoczesną pracownię chemiczną. Był pierwszym naukowcem wykładającym chemię w języku polskim oraz autorem ponad 200 prac z dziedziny chemii organicznej, zwłaszcza związków aromatycznych. Natomiast pracownicy Szkoły Politechnicznej należeli do grupy czołowych autorów tekstów zamieszczanych w czasopiśmie. Wśród nich znaleźli się: Bruno Abakanowicz, Julian Niedźwiedzki, Dominik Zbrozek, Oskar Fabian, Emil Godlewski, Wawrzyniec Żmurko, Władysław Zajączkowski, Jan Nepomucen Franke, Roman Gostkowski i współpracujący z czasopismem Izidor Szaraniewicz⁷.

Od początku istnienia Akademii Technicznej jej słuchacze wykazywali się wyjątkową postawą patriotyczną, czynnie uczestnicząc w powstaniu krakowskim oraz w wydarzeniach Wiosny Ludów. Wielu z nich oddało życie, walcząc w Królestwie Polskim w powstaniu styczniowym. Podejmowali także działania mające na celu powołanie organizacji studenckich, co początkowo, wobec podejrzliwości policji austriackiej i nieufności władz Akademii, nie było łatwym zadaniem. Dopiero w 1861 r. student wydziału chemii Karol Wodyński wystąpił z propozycją utworzenia studenckiej organizacji samopomocowej. Jej głównym celem było organizowanie zbiórek pieniędzy, z których finansowano obiady dla biedniejszych studentów. W 1861 r. gubernator Galicji wstępnie zatwierdził statut towarzystwa, niestety wybuch powstania styczniowego uniemożliwił dalszą jego działalność. Oficjalnie statut Towarzystwa Bratniej Pomocy (tzw. Bratniaka) został zatwierdzony przez Namiestnictwo dopiero 20 listopada 1866 r.⁸

⁶ Tamże, s. 8–9.

⁷ R. Samotyj, *Rola naukowców Politechniki Lwowskiej w rozwoju czasopiśmiennictwa technicznego drugiej połowy XIX – początków XX wieku*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” Folia 61 Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia VI (2008), s. 168.

⁸ *Księga Pamiątkowa Towarzystwa „Bratniej Pomocy” Słuchaczy Politechniki we Lwowie*, Lwów 1897, s. 3–20.

Chociaż z założenia Towarzystwo było organizacją samopomocową, to jednocześnie podejmowało szereg działań o charakterze naukowym. W 1867 r., działając wspólnie z czytelnią Uniwersytetu Lwowskiego, doprowadzono do powstania międzyuczelnianej, lwowskiej „Czytelni Akademickiej”. Towarzystwo organizowało działania, której miały na celu druk skryptów uczelnianych, a co ważniejsze, przy Bratniaku zaczęły tworzyć się koła naukowe, uzyskujące po kilku latach samodzielność. W 1892 r. powstał Związek Studentów Inżynierii, który samodzielną działalność uzyskał w 1907 r. Także od 1892 r. datuje się działalność Koła Mechaników i Elektryków. Z kolei w 1896 r. powstało Koło Chemików, które usamodzielniało się w 1908 r. W 1903 r. utworzono Związek Studentów Architektury, natomiast w 1904 r. powstało Koło Górniczo-Naftowe zabiegające o uruchomienie oddziału górnictwa naftowego w Szkole Politechnicznej. Co ciekawe, w 1909 r. powstał Związek Aviatyczny Studentów Politechniki Lwowskiej, jako pierwszy polski związek dla kształcących się zawodowo w lotnictwie. Bardzo szybko liczba jego członków przekroczyła 500 osób. Tuż przed wybuchem I wojny światowej Związek zorganizował pierwsze pokazy lotów oraz wystawę lotniczą. W czasie wojny jego członkowie brali czynny udział jako lotnicy w działaniach wojennych⁹.

W warunkach autonomii galicyjskiej studenci Szkoły Politechnicznej czynnie uczestniczyli w życiu politycznym, podejmując różnorodne działania, nie zawsze chlubne. W okresie kampanii wyborczej 1900 r. dwaj bracia, Aleksander i Marian Wieleżyńscy, uniemożliwili prowadzenie wykładu związanemu z prawicą wybitnemu uczonemu, Maksymilianowi Thulliemu, którego nie tylko wygwizdano, ale obrzucono kaloszami. W rezultacie obaj bracia zostali relegowani ze Szkoły Politechnicznej, aczkolwiek później ukończyli Politechnikę Wiedeńską, a Marian Wieleżyński stał się jednym z najwybitniejszych polskich przemysłowców i organizatorem jednej z najważniejszych spółek w przemyśle naftowym o nazwie Gazolina¹⁰.

Towarzystwo Politechniczne we Lwowie

Przedstawiciele galicyjskiej inteligencji technicznej doskonale rozumieli potrzebę stworzenia wspólnej organizacji zrzeszającej inżynierów, techników i przedsiębiorców. Wśród nich najbardziej aktywni byli pracownicy naukowcy Szkoły Politechnicznej. To właśnie profesorowie Akademii Technicznej: Wincenty Kühn, Aleksander Reisinger, Feliks Strzelecki, Karol Maszkowski i Jan Franke powołali w 1862 r. Towarzystwo Techniczne, którego przewodniczącym

⁹ *Politechnika Lwowska, jej stan obecny...*, s. 535–536.

¹⁰ Tamże, s. 28, 525.

został Reisinger. Już wcześniej, w latach 60., istniało we Lwowie, niezatwierdzone przez władze, Towarzystwo dla Pielęgnowania i Rozpowszechniania Wiadomości Technicznych, Przemysłowych i Przyrodniczych. Nie wykazywało się ono jednak zbyt dużą aktywnością. Natomiast statut Towarzystwa Technicznego został zatwierdzony w 1866 r. Towarzystwo organizowało cykliczne spotkania połączone z wykładami i prelekcjami. W latach 1868–1871 Towarzystwo wydawało „Rocznik Towarzystwa Technicznego”, a w 1874 r., przez krótki okres, „Czasopismo Techniczne”¹¹. Stopniowo rosło znaczenie Towarzystwa w kręgach inteligencji technicznej miasta. Początkowo liczyło ono prawie 80 członków, a w chwili zatwierdzenia statutu 112. Towarzystwo czynnie włączyło się w prace nad powołaniem Szkoły Politechnicznej we Lwowie. W 1871 r. stanowisko prezesa Towarzystwa objął F. Strzelecki, a członkami zarządu zostali Seweryn Płachetko i Wawrzyniec Żmurko¹².

W 1877 r. również grupa profesorów Szkoły Politechnicznej we Lwowie: Roman Dzieślewski, Jan Franke, Roman Gostkowski, Karol Maszkowski, oraz architekci: Karol Epler, Józef Jankowski i Piotr Manastyrski, założyli Towarzystwo Ukończonych Techników¹³. Pierwszym prezesem Towarzystwa został profesor Roman Gostkowski. Jak inicjatorzy sami stwierdzali, celem działań Towarzystwa było: „Łączenie techników po ukończeniu studiów, dla wzbogacenia zamiłowania do dalszego kształcenia się zawodowego i wzajemnej pomocy materialnej”¹⁴. Towarzystwo skupiało zarówno absolwentów Akademii Technicznej we Lwowie, jak i inne osoby legitymujące się średnim lub wyższym wykształceniem technicznym.

W 1878 r. z Towarzystwa Ukończonych Techników wykształciło się Towarzystwo Politechniczne we Lwowie. Statut nowego towarzystwa został zatwierdzony przez namiestnika Galicji w czerwcu tego roku. W 1879 r. do Towarzystwa Politechnicznego zostało włączone Towarzystwo Techniczne. Zadania Towarzystwa Politechnicznego określał jego statut. Tak jak w przypadku wcześniejszych inicjatyw, nadrzędnym celem nowo powstałego Towarzystwa była integracja środowiska galicyjskich inżynierów i techników. Dążono do zjednoczenia w jednej organizacji ludzi związanych ze światem techniki, tak aby ułatwić im rozwój zawodowy oraz pielęgnować dotychczasowe tradycje zawodowe i podtrzymywać więzi między przedstawicielami inteligencji technicznej. Zgodnie z zasadą zapisaną w statucie do Towarzystwa przyjmowano „techników zatrudnionych w jakiejś dyscyplinie technicznej”, a więc związanych z budownictwem ląd-

¹¹ Z. Siciński, *Stowarzyszenia uczelniane [w:] Politechnika Lwowska 1844–1945...*, s. 516–517.

¹² *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego 1877–1927*, Lwów 1927, s. 2.

¹³ *Historia nauki polskiej*, t. IV: 1863–1918, Wrocław–Warszawa–Kraków 1987, s. 351.

¹⁴ *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego...*, s. 2.

wym i architekturą, budownictwem wodnym, miernictwem, mechaniką, budową maszyn, górnictwem, hutnictwem oraz dziedzinami praktycznie stosującymi fizykę, chemię i matematykę¹⁵. Dla wybitnych członków statut przewidywał tytuł „członka honorowego” i „członka dożywotniego”¹⁶. Członkowie Towarzystwa podejmowali wspólne działania przyczyniające się do postępu technicznego i rozwoju przemysłu w Galicji. Temu celowi miało służyć propagowanie wiedzy fachowej, a także kreowanie dróg łatwiejszego wdrażania pomysłów technicznych. Kolejnym celem, jaki wytyczyli sobie działacze Towarzystwa, były prace na rzecz podnoszenia statusu społecznego i warunków materialnych galicyjskiej inteligencji technicznej. W ten sposób stworzono swego rodzaju grupę nacisku na władze autonomiczne różnego szczebla i władze centralne w Wiedniu, gdyż działacze Towarzystwa włączali się nie tylko w życie naukowe, ale wpływali na decyzje o charakterze ekonomicznym, społecznym, a nawet politycznym.

Szkołę Politechniczną i Towarzystwo Politechniczne najmocniej łączyły osoby prezesów. Byli to wybitni przedstawiciele polskiej inteligencji technicznej w Galicji i w większości piastowali stanowisko profesorów Szkoły Politechnicznej. Pierwszym prezesem był profesor R. Gostkowski. Piastował swój urząd od momentu powstania Towarzystwa Politechnicznego do 1885 r. i ponownie w latach 1893–1895. Był absolwentem Szkoły Politechnicznej w Wiedniu. Przez wiele lat pracował jako inżynier kolejowy na kolei południowej w Wiedniu, kolei Lwów – Czerniowice – Jassy, a następnie kolei arcyksięcia Albrechta we Lwowie. Swoją związek z koleją podtrzymywał także po uzyskaniu habilitacji w 1874 r., dochodząc do stanowiska radcy generalnej dyrekcji kolei państwowych w Wiedniu. W latach 1890–1908 zajmował stanowisko profesora Politechniki Lwowskiej, piastując w roku akademickim 1897/98 godność rektora tej uczelni. Jego imieniem nazwano powołany w 1884 r. fundusz nagród dla członków Towarzystwa poszukujących rozwiązań technicznych modernizujących galicyjski przemysł. W latach 1885–1888 funkcję prezesa pełnił Napoleon Kovats związany z kolejnictwem galicyjskim. Stanisław Szczepanowski, przedsiębiorca naftowy i wybitny, galicyjski działacz gospodarczy, był prezesem Towarzystwa w latach 1897–1899. Kilkakrotnie na prezesa Towarzystwa wybierano profesora i rektora Szkoły Politechnicznej we Lwowie oraz profesora Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach Jana Nepomucena Franke. Z kolei w latach 1899–1900 funkcję prezesa pełnił profesor Tadeusz Fiedler, także rektor Szkoły Politechnicznej w latach 1911/12¹⁷. Wybitnym działaczem galicyjskiego górnictwa naftowego był Leon Syroczyński, prezes Towarzystwa

¹⁵ „Dźwignia”, R. 1878, nr VI, s. 2.

¹⁶ *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego...*, s. 85–88.

¹⁷ J. Węgierski, J. Krawczyk, *Wydział Inżynierii [w:] Politechnika Lwowska 1844–1945...*, s. 111–113; „Czasopismo Techniczne”, R. 1905, nr 2, s. 59–60.

w latach 1903–1907, uczestnik powstania styczniowego, inżynier górniczy Wydziału Krajowego, profesor Katedry Górnictwa Szkoły Politechnicznej i jej rektor w roku akademickim 1904/05. Prezesem Towarzystwa był inżynier Ludwik Goltental, kierownik budowy wielu linii kolejowych. Przedostatnim prezesem przed I wojną światową został w 1910 r. inżynier Roman Ingarden, a ostatnim, w 1913 r., Edwin Hauswald¹⁸.

W krótkim czasie nastąpił rozwój organizacyjny Towarzystwa i szybko rosła liczba jego członków. Na przełomie XIX i XX w. roczne sprawozdania wykazywały około 600 czynnych członków Towarzystwa, podczas gdy w 1905 r. liczba ta przekroczyła 820, a przed I wojną światową wzrosła do 1000. Swoim wpływem Towarzystwo zaczęło obejmować inteligencję techniczną spoza Lwowa. Dlatego też zaczęły powstawać pozamiejscowe oddziały oraz tzw. reprezentacje. W 1896 r. funkcjonowały oddziały w Przemyśle, Stryju i Stanisławowie. Pięć lat później dołączyły oddziały w Drohobyczu i Kołomyi, a w 1914 r. w Tarnowie. Reprezentacje Towarzystwa działały w Borysławiu, Czerniowcach, Jaśle, Jarosławiu, Krakowie, Krośnie, Nowym Sączu, Rzeszowie, Samborze, Sanoku i Wieliczce. W ten sposób realizowała się funkcja integracji galicyjskiej inteligencji technicznej. Co więcej, działacze Towarzystwa szukali kontaktów z przedstawicielami zawodów technicznych w obrębie całej monarchii austro-węgierskiej. Dlatego też Towarzystwo Politechniczne wstąpiło do „Stałej Delegacji Zrzeszeń Technicznych” działającej przy Wiedeńskim Stowarzyszeniu Inżynierów i Architektów. Lwowskie Towarzystwo Politechniczne szukało również ścisłego porozumienia i współpracy z podobnymi organizacjami na obszarze pozostałych zaborów. W 1894 r. przy Towarzystwie Politechnicznym powstała „Stała Delegacja Zjazdów”, w ramach której nawiązano współpracę z Towarzystwem Technicznym w Krakowie, ze Stowarzyszeniem Techników w Warszawie i z Towarzystwem Technicznym w Poznaniu. W 1912 r. „Stała Delegacja Zjazdów” przekształciła się w „Radę Zjazdów i Zrzeszeń Technicznych”, będącą permanentnie funkcjonującą instytucją skupiającą polskich inżynierów i techników ze wszystkich zaborów¹⁹.

Członkami Towarzystwa Politechnicznego byli inżynierowie reprezentujący różne dyscypliny nauk technicznych. Dla sprawnego realizowania zadań statutowych w obrębie organizacji wydzielono sekcje branżowe. Były to: sekcja przemysłowo-budowlana, hydrotechniczna, architektoniczna pod nazwą „Koło architektów polskich we Lwowie”, sekcja inżynierów-mechaników, sekcja elektrotechniczna, a także „Biuro porady technicznej dla przemysłu” powoła-

¹⁸ P. Franaszek, *Towarzystwo Politechniczne we Lwowie jako forum integracji polskiej inteligencji technicznej na przełomie XIX i XX wieku* [w:] *Polska i Polacy w XIX i XX wieku*, red. K. Ślusarek, Kraków 2002, s. 394–395.

¹⁹ *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego...*, s. 21.

ne w 1899 r. Członkowie sekcji przemysłowo-budowlanej zainicjowali systematyczne i planowe odnawianie zabytków, kościołów, a także budowę teatrów i hal targowych. Sekcja hydrotechniczna podjęła się opracowywania sytuacji hydrologicznej kraju poprzez sporządzanie regularnych raportów o potrzebach w zakresie regulacji rzek i potoków, budowy kanałów spławnych, a także sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, przeprowadzania melioracji i komasacji gruntów rolnych. Najprężniej działała sekcja architektoniczna. Głównym zadaniem, jaki postawili sobie jej członkowie, była integracja środowiska polskich architektów, dlatego do tej sekcji wstępowali nie tylko członkowie Towarzystwa Politechnicznego, ale także architekci spoza niego. Organizowano odczyty oraz konkursy na najlepsze projekty architektoniczne tak dużych przedsięwzięć budowlanych, jak gmach kolei państwowych i budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” we Lwowie, pomnik Franciszka Smolki w tym mieście, budynek ratusza w Drohobyczu czy też Kasy Oszczędności w Sanoku²⁰. Członkowie sekcji inżynierów-mechaników pracowali nad przepisami regulującymi stosowanie maszyn i urządzeń oraz dążyli do unifikacji słownictwa fachowego. Dopiero w 1908 r. powstała Sekcja elektrotechniczna, co było następstwem stosunkowo późnego zainteresowania się elektrycznością i jej praktycznym zastosowaniem²¹. Wspólnie ze Stowarzyszeniem Elektrotechników w Wiedniu członkowie sekcji pracowali nad ustaleniem słownictwa fachowego obowiązującego w tej dyscyplinie, opracowywali przepisy bezpieczeństwa, a także wydawali polskie poradniki dla elektromonterów.

Praktyczną realizacją statutowego zapisu nakładającego na Towarzystwo obowiązek troski o rozwój przemysłu galicyjskiego było utworzenie „Biura porady technicznej dla przemysłu”. W Biurze zbierano i udostępniano przedsiębiorcom informacje o występowaniu bogactw naturalnych w Galicji, oceniano opłacalność planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych, informowano o przepisach prawa przemysłowego i handlowego oraz ułatwiano kontakty pomiędzy potencjalnymi kontrahentami. Biuro posiadało bogatą bibliotekę fachowych wydawnictw książkowych i periodycznych. Dla wielu przedsiębiorców duże znacznie miały udostępniane tam katalogi przedsiębiorstw i firm galicyjskich, spisy patentów, projektów oraz zestawienia danych statystycznych dotyczących produkcji, eksportu i importu, transportu, cen itp. Wielu przedsiębiorców zgłaszało swoje oferty właśnie za pośrednictwem Biura. Swoimi informacjami Biuro służyło także władzom krajowym²².

²⁰ „Czasopismo Techniczne”, R. 1908, nr IX, s. 271; *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego...*, s. 70.

²¹ J. Strzałka, Z. Porada, *Współpraca elektryków lwowskich i krakowskich do 1939 roku*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2016, R. XXXI, z. 3, s. 31–41.

²² „Czasopismo Techniczne”, R. 1899, nr 2, s. 45–47.

Towarzystwo Politechniczne było inicjatorem i współorganizatorem zjazdów techników polskich integrujących polską inteligencję techniczną ze wszystkich zaborów. Do wybuchu I wojny światowej zorganizowano sześć takich zjazdów. I Zjazd Techników Polskich obradował w Krakowie od 8 do 10 września 1882 r. Jednym z głównych poruszanych tematów był problem polskiego szkolnictwa średniego, a zwłaszcza szkolnictwa zawodowego, gdyż lwowskie Towarzystwo Politechniczne i krakowskie Towarzystwo Techniczne wzięły na siebie trud organizowania na terenie Galicji tzw. szkół rękodziel budowlanych kształcących fachowców w zakresie murarstwa, kamieniarstwa i dekarzy²³. Drugi Zjazd Techników Polskich miał miejsce we Lwowie od 3 do 6 października 1886 r. W trakcie trwania Zjazdu sekcja architektoniczno-budowlana wystąpiła z inicjatywą ochrony zabytków na terenie Galicji. Uczestnicy Zjazdu wystosowali petycję do Ministerstwa Oświaty, postulując stworzenie urzędu konserwatora zabytków w Galicji²⁴. Lwów gościł uczestników trzeciego Zjazdu Techników Polskich, odbywającego się od 8 do 15 lipca 1894 r. Obrady Zjazdu zbiegły się z 50. rocznicą istnienia Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Znaczna część obrad była poświęcona różnym gałęziom galicyjskiego przemysłu – od spożywczego (gorzelniom, browarom i cukrowniom) do górnictwa (soli, węgla kamiennego i ropy naftowej). Szczególnie ważnym zadaniem było ożywienie upadającego przemysłu cukrowniczego. Dlatego członkowie sekcji technologiczno-chemicznej powołali specjalną komisję, w której składzie znaleźli się między innymi książę Adam Sapieha, Andrzej Lubomirski, Bronisław Pawlewski i Stanisław Szczepanowski²⁵.

Uczestnikami czwartego Zjazdu obradującego w Krakowie pomiędzy 8 a 10 września 1899 r., oprócz delegatów z Galicji, byli także przedstawiciele polskiej inteligencji technicznej mieszkający w Wielkim Księstwie Poznańskim, Królestwie Polskim, a nawet na ziemiach włączonych w granice cesarstwa rosyjskiego. Integralną częścią Zjazdu była wystawa techniczna zorganizowana w gmachu Collegium Novum w Krakowie. Kolejny zjazd zorganizowano dopiero we wrześniu 1910 r. we Lwowie. Był to jednocześnie największy z dotychczasowych zjazdów, skupiający ponad 500 uczestników. Dyskutowano nad tak ważną kwestią, jaką był problem regulacji polskich rzek, tak aby mogły się stać spławnymi drogami transportu takich towarów masowych, jak węgiel, ropa, drewno, materiały budowlane i produkty spożywcze. Postulowano budowę kanałów tworzących sieć komunikacji wodnej łączącej Wisłę z Odrą, Dniestrem i Dunajem. Kolejnym wątkiem przewijającym się w trakcie obrad było uruchomienie w Galicji wyższej szkoły o profilu górnictwym. Całkowicie nowym tema-

²³ „Dźwignia”, R. 1882, nr 9, s. 133–136.

²⁴ „Czasopismo Techniczne”, R. 1886, nr 7, s. 105, nr 10, s. 164–165.

²⁵ „Czasopismo Techniczne”, R. 1894, nr 5, s. 35, nr 13, s. 102, nr 14, s. 107–109.

tem dyskutowanym podczas Zjazdu były problemy rozwoju lotnictwa, włącznie z propozycją budowy polskiego laboratorium aerodynamicznego. Niezwykle wiele uwagi poświęcono także obecności techników i inżynierów w organach administracyjnych różnych szczebli. Tak jak podczas wcześniejszych zjazdów, zajmowano się kierunkami rozwoju galicyjskiego przemysłu oraz przemysłem poza granicami Galicji²⁶.

Szósty, a zarazem ostatni przed wybuchem I wojny światowej, Zjazd Techników Polskich odbył się w Krakowie we wrześniu 1912 r. Ze względu na wyjątkowo dużą frekwencję (ponad 700 uczestników) obrady każdej sekcji zostały uznane za osobne zjazdy. Niezależnie od siebie w gmachu Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego obradował Zjazd Techników Komunikacji Lądowej, Zjazd Techników Budowli Wodnych, Zjazd Techników Budowy i Higieny Miast, Zjazd Techników Mechaników, Zjazd Elektrotechników, Zjazd Architektów i Budowniczych Polskich, Zjazd Chemików Polskich, Zjazd Techników Gazownictwa oraz Zjazd Górników, Hutników i Techników Wiertniczych²⁷.

Ważnym aspektem działalności Towarzystwa był jego udział w wystawach, zwłaszcza tych o charakterze ogólnokrajowym, a więc mających najwyższą rangę. Po raz pierwszy członkowie Towarzystwa zaprezentowali się w 1887 r. podczas krakowskiej „Wystawy krajowej rolniczo-przemysłowej i maszyn pomocniczych dla rolnictwa i przemysłu”²⁸. Zaakcentowali także swój udział w Pierwszej Krajowej Wystawie zorganizowanej w 1894 r. we Lwowie²⁹. Największym sukcesem Towarzystwa Politechnicznego była wielka wystawa we lwowskim Pałacu Sztuki w 1902 r., w dwudziestopięcioletnią rocznicę powstania Towarzystwa. Odbywała się pod honorowym przewodnictwem namiestnika Galicji Leona Pinińskiego oraz Marszałka Krajowego Andrzeja Potockiego, w obecności wielu innych ważnych osobistości galicyjskiego życia gospodarczego³⁰. Ekspozycja modeli i projektów obejmowała zarówno mechanikę, budowę maszyn, elektrotechnikę, przemysł naftowy, kolejnictwo, jak i medycynę oraz farmację, higienę publiczną, straż pożarną, a nawet sport. Jak zawsze aktywni byli architekci. W kolejnych salach prezentowano rozwój galicyjskiego rzemiosła i przemysłu³¹. Rangę całego przedsięwzięcia podnosiły srebrne i brązowe medale przyznawane najlepszym produktom. Wśród nagrodzonych znaleźli się nie tylko galicyjscy przedsiębiorcy, lecz także producenci z ziem

²⁶ „Czasopismo Techniczne”, R. 1910, nr 11, s. 162, nr 18, s. 263, nr 21, s. 316–318, nr 22, s. 336–341.

²⁷ „Czasopismo Techniczne”, R. 1912, nr 27, s. 341–342, nr 29, s. 373–375, 388–390.

²⁸ „Czasopismo Techniczne”, R. 1887, nr 1 s. 13.

²⁹ „Czasopismo Techniczne”, R. 1894, nr 6 s. 86.

³⁰ „Czasopismo Techniczne”, R. 1902, nr 24, s. 313–336.

³¹ „Czasopismo Techniczne”, R. 1902, nr 24, s. 327.

polskich zaboru rosyjskiego i pruskiego, spośród których największym uznaniem cieszyło się Towarzystwo Fabryki Maszyn Rolniczych i Urzędzeń Przemysłowych Hipolita Cegielskiego w Poznaniu.

W 1892 r. Towarzystwo Politechniczne było organizatorem wystawy przemysłu budowlanego w salach Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Na wystawie zgromadzono plany i modele budowli oraz materiały budowlane, materiały izolacyjne, szklarskie, produkty wykończeniowe domów. Architekci skupieni w Towarzystwie prezentowali własne projekty szpitali, fabryk, teatrów, a nawet kościołów. Zyski, jakie osiągnięto z tej wystawy, zostały później wykorzystane przy wznoszeniu własnego domu Towarzystwa. W 1910 r. we lwowskim Pałacu Sztuki Koło Architektów Towarzystwa Politechnicznego zorganizowało Wystawę Architektów Polskich, w której uczestniczyli zarówno architekci galicyjscy, jak i Polacy z innych zaborów, a nawet z zagranicy³². Członkowie Towarzystwa brali udział w wielu innych, podobnych wydarzeniach, chociaż może o niższej randze. Lwowscy inżynierowie współpracowali z Towarzystwem Lekarskim, prezentując podczas wystaw w 1888 i 1907 r. przyrządy stosowane w naukach medycznych, przyrodniczych oraz w higienie publicznej i osobistej, jak również najnowsze osiągnięcia z zakresu medycyny, farmacji i przemysłu chemicznego. Prezentowano modele pomieszczeń do przeprowadzania kwarantanny dla chorych na cholera, projekty zakładów dezynfekcji i łaźni publicznych, a także plany zakładów dla nieuleczalnie chorych i bezdomnych. W zakresie usług komunalnych wystawiano wozy używane do transportu śmieci i innych miejskich nieczystości oraz pługi śnieżne. W salach wystawowych lwowskich zakładów gazowniczych, miejskiego zakładu wodociągowego, a także zakładu elektrycznego promowano nowoczesne piece i kuchenki elektryczne, żelazka i czajniki elektryczne³³.

Towarzystwo Politechniczne organizowało cykliczne odczyty naukowe. Odbywały się one w lokalu Towarzystwa oraz w salach Szkoły Politechnicznej, kiedy korzystano ze sprzętu i aparatury należącej do Szkoły. Znaczna część tych wykładów odnosiła się do mechaniki i elektrotechniki, kolejnictwa, budowy dróg, mostów oraz budownictwa wodnego i architektury. Gałęzią przemysłu szczególnie często eksponowaną w odczytach było górnictwo naftowe i problemy rafinacji ropy naftowej, co wynikało z wielkiego znaczenia tej gałęzi produkcji dla gospodarki galicyjskiej. Czasami podejmowano tematy dotyczące zupełnie nowoczesnych zagadnień, takich jak lotnictwo, telefonia czy radiotechnika³⁴.

Lwowscy inżynierowie i technicy doceniali wyjątkową rolę fachowej prasy w propagowaniu i kształtowaniu idei postępu technicznego. Prasa fachowa

³² „Czasopismo Techniczne”, R. 1892, nr 1, s. 1.

³³ „Czasopismo Techniczne”, R. 1907, nr 8, s. 237–238.

³⁴ *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego...*, s. 28–33.

była podstawowym źródłem informacji o przemianach zachodzących tak w krajowym, jak i zagranicznym przemyśle. Łamy prasy fachowej były szczególnym miejscem prezentacji praktycznych i teoretycznych osiągnięć myśli naukowej. Wobec ogromnych trudności komunikacyjnych czasopisma stały się jednym z podstawowych ogniw wiążących środowisko galicyjskiej inteligencji technicznej oraz głównym forum wymiany doświadczeń pomiędzy Technikami i inżynierami z różnych stron Galicji i spoza jej granic. Wraz z powstaniem Towarzystwo Politechniczne przejęło czasopismo „Dźwignia”, które było wydawane od sierpnia 1877 r. przez Towarzystwo Ukończonych Techników. Jako organ Towarzystwa „Dźwignia” informowała o najważniejszych wydarzeniach w życiu organizacji, publikowała sprawozdania zarządu i poszczególnych komisji, podawała sprawozdania finansowe itp. Znaczną część każdego numeru zajmowały ciekawostki, a przede wszystkim rozprawy naukowe poświęcone aktualnym problemom technicznym z zakresu architektury, budownictwa, komunikacji, a nawet higieny i ochrony zdrowia³⁵.

Jednak głównym organem Towarzystwa Politechnicznego stało się „Czasopismo Techniczne”. Początkowo „Czasopismo Techniczne” było organem krakowskiego Towarzystwa Technicznego. W latach 1883–1889 wydawane było wspólnie właśnie przez oba towarzystwa. Miała być to jedna z dróg prowadzących do połączenia obu organizacji, do czego jednak nie doszło. W styczniu 1891 r. „Czasopismo Techniczne” zostało przejęte przez lwowskie Towarzystwo Politechniczne i tym samym stało się najpoważniejszym galicyjskim periodykiem poświęconym problemom technicznym. Na przykładzie „Czasopisma Technicznego” widoczna jest ścisła więź łącząca Szkołę Politechniczną z Towarzystwem Politechnicznym, gdyż na czele redakcji przez wiele lat stali profesorowie Szkoły Politechnicznej. W 1883 r. funkcję redaktora naczelnego pełnił Karol Skibiński, następnie Maksymilian Thullie, w latach 1889–1894 Placyd Dziwiński, którego w 1895 r. zastąpił Bronisław Pawlewski. Profesorem Szkoły był także Tadeusz Fiedler, przejmujący w 1900 r. kierownictwo czasopisma, podobnie jak Wiktor Syniewski – redaktor w latach 1907–1910, i Stanisław Anczyc w okresie 1911–1915. Wyjątkiem w tym gronie był Stefan Świeżawski, redaktor „Czasopisma Technicznego” w latach 1903–1906, piastujący stanowisko starszego menniczego. Współpracując z najwybitniejszymi polskimi inżynierami reprezentującymi różnorodne dyscypliny naukowe, „Czasopismo Techniczne” zamieszczało artykuły dotyczące niemalże wszystkich dziedzin wchodzących w zakres nauk technicznych. Szczególnie mocno reprezentowane były architektura i budownictwo. Nie brakowało też rozpraw z zakresu mechaniki, budowy maszyn, górnictwa i hutnictwa. Ogromną wagę

³⁵ „Dźwignia”, R. 1877–1882.

redaktorzy przywiązywali również do sukcesywnego zastępowania w naukach technicznych terminologii niemieckiej słownictwem polskim³⁶. Towarzystwo Politechniczne zorganizowało własne wydawnictwo, w którym ukazywały się fachowe opracowania z zakresu matematyki, geologii oraz różnych gałęzi przemysłu. Wydawano specjalistyczne, techniczne słowniki, zwłaszcza polsko-niemieckie i niemiecko-polskie. Autorem słownika kolejowego, przy współautorstwie Antoniego Małeckiego, był Bolesław Darowski. Z kolei Feliks Piestrak opracował polsko-niemiecki i niemiecko-polski słownik górniczy³⁷.

Zakończenie

Przedstawiciele lwowski inteligencji technicznej przez wiele lat walczyli o podniesienie statusu społecznego techników i inżynierów oraz przyznanie „technikom” czynnego i biernego prawa wyborczego „z tytułu osobistej kwalifikacji”. Pod wpływem tych nacisków w 1889 r. Sejm Krajowy przyjął odpowiednie zmiany w ordynacji wyborczej. Żądano również przyznania absolwentom kierunków politechnicznych prawa do zajmowania posad na stanowiskach państwowych oraz podniesienia pensji pracownikom kolei z wyższym wykształceniem technicznym, powyżej wynagrodzenia urzędników z wykształceniem średnim³⁸.

Lwowska inteligencja techniczna przejawiała wielką troskę o rozwój gospodarczy Galicji. W 1903 r. jej przedstawiciele bezpośrednio interweniowali w Kole Polskim w Wiedniu w obronie galicyjskich producentów cukru. Walczyli o należne miejsce dla rodzimego przemysłu naftowego, a także o państwowy nadzór nad kopalniami węgla kamiennego³⁹. Na początku XX w. galicyjscy inżynierowie wykazywali się nowatorską postawą, występując z projektami elektryfikacji miast i miasteczek, a także obszarów wiejskich. Wskazywali na konieczność budowy lokalnych elektrowni, korzystających z surowców najłatwiej dostępnych w okolicy (węgla kamiennego, węgla brunatnego, torfu oraz wody). Opracowywano projekty elektryfikacji linii kolejowych. Podkreślano korzyści zastosowania energii elektrycznej do celów przemysłowych. Zajmowano się także rolnictwem galicyjskim, a w tym tak istotnym problemem, jakim była melioracja gruntów. Wnioskowano o powołanie odpowiednich służb me-

³⁶ *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego...*, s. 6, 9, 44–46; Z. Siciński, *Stowarzyszenia uczelniane [w:] Politechnika Lwowska 1844–1945...*, s. 517.

³⁷ Z. Siciński, *Stowarzyszenia uczelniane...*, s. 517.

³⁸ „Czasopismo Techniczne”, R. 1883, nr 10, s. 138–139; R. 1889, nr 2, s. 28–29.

³⁹ „Czasopismo Techniczne”, R. 1888, nr 9, s. 157; R. 1894, nr 14, s. 108–109; R. 1901, nr 5, s. 112–113; R. 1909, nr 6, s. 148–150.

lioracyjnych kierowanych przez wykształconych inżynierów. Podkreślano konieczność rozwoju przemysłu chemicznego produkującego nawozy sztuczne⁴⁰.

Wielokrotnie podejmowano problem infrastruktury komunikacyjnej Galicji, a zwłaszcza kolejnictwa i dróg wodnych. Domagano się większej kontroli państwa nad kolejami galicyjskimi. W 1891 r. komisja Towarzystwa Politechnicznego pod przewodnictwem Romana Gostkowskiego opracowała bardzo szczegółową analizę rozwoju lokalnych linii kolejowych w Galicji. Na początku XX w. proponowano upaństwowienie Kolei Północnej Cesarza Ferdynanda, wskazując na prowadzoną przez jej zarząd szkodliwą dla Galicji politykę gospodarczą. Postulowano zlecenie prac budowlanych na kolejach polskim firmom, np. przy budowie takich połączeń, jak Jarosław – Sokal czy Lwów – Bełzec. Żądano zastąpienia na kolejach języka niemieckiego językiem polskim⁴¹. Ponadto występowano w obronie „inżynierów okręgowych”, mających w zakresie swoich obowiązków opiekę nad drogami krajowymi, proponując zastąpienie okresowego ich zatrudniania stałym etatem. Wskazywano na niedorozwój sieci wodnych szlaków komunikacyjnych. Zwracano uwagę na korzyści, jakie powinna przynieść regulacja głównych wodnych szlaków komunikacyjnych. Podkreślano niskie koszty masowego transportu wodnego takich surowców, jak drewno, ropa naftowa, zboże, materiały budowlane itp., które mogła eksportować Galicja⁴². W memoriale opracowanym w 1912 r. dla Koła Polskiego w Radzie Państwa przedstawiono projekt rozwoju połączeń wodnych w całej monarchii.

Podejmowano inicjatywy mające na celu uporządkowanie działalności budowlanej w Galicji. W 1896 r. Towarzystwo Politechniczne złożyło w Sejmie Krajowym wniosek o powołanie biura budowlanego funkcjonującego przy Wydziale Krajowym. Wskazywano na brak właściwego nadzoru nad branżą budowlaną, nieprzestrzeganie przepisów policyjnych i przeciwpożarowych, a także brak właściwej konserwacji budynków państwowych i samorządowych⁴³. Postulowano przeprowadzanie konkursów na ważne projekty architektoniczne wśród polskich architektów. Przedstawiciele lwowskiej inteligencji technicznej przywiązywali wielką wagę do reformy szkolnictwa galicyjskiego, postulując m.in. utworzenie rozbudowanej sieci szkół zawodowych⁴⁴. Pod wpływem Towarzystwa Politechnicznego Sejm Krajowy przyjął w 1886 r. uchwałę o wprowadzeniu do programu szkół realnych nauki języka angielskiego lub francuskiego.

⁴⁰ „Dźwignia”, R. 1878, nr 8, s. 60.

⁴¹ „Czasopismo Techniczne”, R. 1891, nr 10, s. 145–151; R. 1903, nr 1, s. 15–16.

⁴² „Czasopismo Techniczne”, R. 1901, nr 5, s. 112–113.

⁴³ „Czasopismo Techniczne”, R. 1896, nr 3, s. 72–73.

⁴⁴ „Dźwignia”, R. 1880, nr 6, s. 41–42.

Wśród wykładowców i absolwentów Szkoły Politechnicznej znalazło się wiele nieprzeciętnych postaci polskiej i światowej nauki. Byli to wybitni specjaliści w wielu gałęziach przemysłu, budownictwa i architektury. Im bliżej I wojny światowej, tym częściej manifestowali swoje narodowe dążenia, czego symbolicznym przejawem była zmiana nazwy Towarzystwa Politechnicznego na Polskie Towarzystwo Politechniczne, zatwierdzona przez Namiestnictwo w marcu 1914 r. Podczas I wojny i bezpośrednio po jej zakończeniu przedstawiciele lwowskiej inteligencji z bronią w ręku walczyli o niepodległość Ojczyzny⁴⁵. Po odzyskaniu niepodległości swoją wiedzą i doświadczeniem z całym oddaniem służyli wolnej Polsce⁴⁶.

Bibliografia

Czasopisma

„Czasopismo Techniczne”, R. 1883–1914.
„Dźwignia”, R. 1877–1882.

Opracowania

- Album inżynierów i techników w Polsce*, Lwów 1932.
- Chwalba A., *Czy Galicji sukces był pisany? Cywilizacja przemysłowa 1880–1914* [w:] *Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych (1866–1914)*. *Studia i szkice*, red. K. Fiołek, M. Stala, Kraków 2011, s. 25–29.
- Dybiec J., *Galicja na drodze do wielkiej przemiany* [w:] *Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych (1866–1914)*. *Studia i szkice*, red. K. Fiołek, M. Stala, Kraków 2011, s. 31–42.
- Franaszek P., *Gospodarcza działalność rodziny Goetzów w Małopolsce* [w:] *Rola rodziny Goetzów-Okocimskich w budowie gospodarki, kultury i rozwoju cywilizacyjnego regionu Polski południowej w XIX i XX wieku*. *Zarys monograficzny*, Brzesko 2016, s. 43–57.
- Franaszek P., *Towarzystwo Politechniczne we Lwowie jako forum integracji polskiej inteligencji technicznej na przełomie XIX i XX wieku* [w:] *Polska i Polacy w XIX i XX wieku*, red. K. Ślusarek, Kraków 2002, s. 391–405.
- Historia nauki polskiej*, t. IV: *1863–1918*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1987.
- Homola I., „Kwiat społeczeństwa...” (*Struktura społeczna i zarys położenia inteligencji krakowskiej w latach 1860–1914*), Kraków–Wrocław 1984.
- Janowski M., *Inteligencja wobec wyzwań nowoczesności, dylematy ideowe polskiej demokracji liberalnej w Galicji w latach 1889–1914*, Warszawa 1996.
- Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego 1877–1927*, Lwów 1927.
- Księga Pamiątkowa Towarzystwa „Bratniej Pomocy” Słuchaczy Politechniki we Lwowie*, Lwów 1897.
- Piłatowicz J., *Technicy Lwowa i Krakowa wobec perspektywy odzyskania przez Polskę niepodległości*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1999, t. 44, nr 3–4, s. 88–108.
- Politechnika Lwowska, jej stan obecny i potrzeby*, Lwów 1932.

⁴⁵ *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Politechnicznego...*, s. 25, 64–65.

⁴⁶ J. Piłatowicz, *Technicy Lwowa i Krakowa wobec perspektywy odzyskania przez Polskę niepodległości*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1999, t. 44, nr 3–4, s. 88–108.

Politechnika Lwowska 1844–1945, Wrocław 1993.

Purchla J., *Kraków i Lwów wobec nowoczesności* [w:] *Kraków i Galicja wobec przemian cywilizacyjnych (1866–1914)*. *Studia i szkice*, red. K. Fiołek, M. Stala, Kraków 2011, s. 223–238.

Samotyj R., *Rola naukowców Politechniki Lwowskiej w rozwoju czasopiśmiennictwa technicznego drugiej połowy XIX – początków XX wieku*, „*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis*” Folia 61 *Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia* VI (2008), s. 167–174.

Strzałka J., Porada Z., *Współpraca elektryków lwowskich i krakowskich do 1939 roku*, „*Przegląd Zachodniopomorski*” 2016, R. XXXI, z. 3, s. 31–41.

Wnęk J., *Rozwój ideologii przemysłowej w Galicji 1866–1918*, Warszawa 2015.

The milieu of the technical intelligentsia in Lviv during the period of Galician autonomy. The Polytechnic School and the Polytechnic Society

Summary

An important part of the Galician intelligentsia was the technical intelligentsia. Many representatives of this intelligentsia were connected with Lviv, especially with the Lviv Polytechnic School, one of the oldest technical academic schools in Europe. The professional organisations of Lviv's technical intelligentsia became extremely important centres of integration, the most important of which was the Lviv Polytechnic Society. The Society's activists were involved in the scientific, economic, social and even political life of Galicia. They formed a kind of pressure group on the autonomous authorities at various levels and on the central authorities in Vienna. Practical activities consisted in publications in the professional press, cyclical scientific lectures, the organisation of competitions for plans and technical projects, as well as in the organisation of conventions bringing together technical intelligentsia from all partitions.

Keywords: Lviv, technical intelligentsia, Polytechnic School, Polytechnic Society, Technical Journal